GLOBALLASHUV JARAYONIDA MILLIY ANSAMBLLARNING TRANSFORMATSIYASI

ТРАНСФОРМАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ АНСАМБЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

TRANSFORMATION OF NATIONAL ENSEMBLES IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

Ilmiy rahbar: Shokirov Tohirjon Nurmamatovich(PHD)

Magistrant: Jo'rayeva Maftunaxon Baxtiyorjon qizi

maftunaj056@gmail.com

https://orcid.org/0009-0008-8447-6861

FarDU „Musiqa ta'limi va san'ati"

Fakulteti magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada globallashuv jarayonining milliy ansambllar faoliyati, ijrochilik uslubi va badiiy-estetik tamoyillariga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy musiqa jamoalarining zamonaviy madaniy makondagi transformatsiyasi, an'anaviylik va innovatsion yondashuvlar uyg'unligi hamda milliy identifikatsiyani saqlash masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: globallashuv, milliy ansambl, transformatsiya, musiqa madaniyati, an'anaviylik, innovatsiya, ijrochilik san'ati, milliy identifikatsiya, madaniy integratsiya.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется влияние процессов глобализации на деятельность национальных ансамблей, исполнительский стиль и художественно-эстетические принципы. Также рассматриваются вопросы трансформации национальных музыкальных коллективов в современном

культурном пространстве, гармонии традиций и инновационных подходов, а также сохранения национальной идентичности.

Ключевые слова: глобализация, национальный ансамбль, трансформация, музыкальная культура, традиционность, инновация, исполнительское искусство, национальная идентичность, культурная интеграция.

ABSTRACT

This article analyzes the impact of globalization processes on the activities of national ensembles, performance styles, and artistic-aesthetic principles. It also highlights the transformation of national musical groups within the modern cultural environment, the harmony of tradition and innovation, and the preservation of national identity.

Keywords: globalization, national ensemble, transformation, musical culture, tradition, innovation, performing arts, national identity, cultural integration.

KIRISH

XXI asrga kelib globallashuv jarayoni dunyo xalqlarining ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotida tub burilishlarni yuzaga keltirdi. Ayniqsa, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, madaniyatlararo integratsiyaning kuchayishi hamda ommaviy madaniyatning keng tarqalishi milliy san’at va musiqa tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Bunday sharoitda milliy musiqa merosini asrab-avaylash, uni zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish hamda yosh avlod ongiga singdirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, milliy ansambllarning faoliyati va ularning globallashuv jarayonidagi transformatsiyasi musiqashunoslik hamda madaniyatshunoslikning muhim tadqiqot yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Milliy ansambllar xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy qadriyatlari va estetik tafakkurini o‘zida mujassam etuvchi san’at shaklidir. Ular orqali millatning urf-odatlari, an’analari, musiqiy tafakkuri va badiiy qarashlari avloddan-avlodga uzatiladi.

Ayniqsa, o‘zbek milliy ansambllari maqom, baxshichilik, folklor va xalq cholg‘u ijrochiligi an’analarini saqlab qolishda muhim o‘rin tutadi. Biroq bugungi globallashuv davrida milliy musiqa jamoalari faoliyatida yangi shakl va uslublarning paydo bo‘lishi, xorijiy musiqiy oqimlarning ta’siri hamda texnologik vositalardan foydalanish natijasida ma’lum transformatsion jarayonlar kuzatilmoqda.

Transformatsiya jarayoni milliy ansambllarning repertuar tanlovi, ijrochilik uslubi, sahna madaniyati va musiqiy talqinida yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Zamonaviy ansambllarda milliy cholg‘ular bilan bir qatorda elektron musiqa vositalari, raqamli texnologiyalar ham qo‘llanilmoqda. Natijada an’anaviy ijrochilikning yangi ko‘rinishlari yuzaga kelib, milliy san’atning xalqaro maydondagi nufuzi ortmoqda. Shu bilan birga, ayrim hollarda milliylikning susayishi, folklor elementlarining soddalashuvi yoki ommaviy madaniyat ta’sirida asl qadriyatlarning yo‘qolib borishi kabi muammolar ham uchramoqda.

Asosiy qism

Bugungi kunda dunyo miqyosida madaniyatlararo muloqotning kengayishi milliy ansambllarning xalqaro festivallar, tanlovlar va konsert dasturlarida faol ishtirok etishiga imkon yaratmoqda. Bu esa milliy musiqaning nafaqat mahalliy, balki global madaniy makondagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, o‘zbek milliy musiqa san’atining UNESCO nomoddiy madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilgan namunalar orqali xalqaro miqyosda e’tirof etilishi milliy ansambllar faoliyatining yanada rivojlanishiga turtki bo‘lmoqda. Mazkur maqolaning asosiy мақсади globallashuv sharoitida milliy ansambllarda yuz berayotgan transformatsion jarayonlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning ijobiy va salbiy jihatlarini yoritish hamda milliy musiqiy merosni saqlab qolishning samarali yo‘llarini aniqlashdan iboratdir. Shuningdek, maqolada an’anaviylik va zamonaviylik uyg‘unligi asosida milliy ansambllarning rivojlanish istiqbollari ham ko‘rib chiqiladi.

Globallashuv jarayoni zamonaviy madaniy taraqqiyotning eng muhim omillaridan biri sifatida milliy san’at rivojiga kuchli таъсир ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, musiqa san’ati va milliy ansambllar faoliyatida yuz berayotgan o‘zgarishlar bu jarayonning naqadar keng qamrovli ekanligini namoyon etadi. Milliy ansambllar uzoq tarixiy taraqqiyot davomida xalqning ma’naviy qadriyatlari, estetik didi va badiiy tafakkurini o‘zida mujassam etib kelgan bo‘lsa, bugungi globallashuv davrida ular yangi madaniy muhit va zamonaviy talablarga moslashish jarayonini boshdan kechirmoqda.

An’anaviy milliy ansambllarning shakllanishi xalq og‘zaki ijodi, folklor san’ati hamda milliy ijrochilik maktablari bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘zbek milliy musiqa madaniyatida dutor, tanbur, rubob, gijjak, nay, doira kabi cholg‘ular asosida shakllangan ansambllar xalqning ruhiy dunyosini aks ettirib kelgan. Ushbu jamoalar nafaqat musiqa ijrochiligi, balki milliy qadriyatlar targ‘ibotchisi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki milliy ansambllar orqali xalqning tarixi, turmush tarzi va ma’naviy merosi yosh avlodga yetkaziladi. Globallashuv ta’sirida milliy ansambllar faoliyatida repertuar va ijrochilik uslubining yangilanishi kuzatilmoqda. Hozirgi davrda ko‘plab ansambllar milliy kuy-qo‘shiqlarni zamonaviy aranjirovka asosida talqin etmoqda. Natijada milliy musiqa va zamonaviy musiqiy oqimlar sintezi yuzaga kelib, yangi ijro uslublari shakllanmoqda. Bu holat bir tomondan milliy san’atning ommalashishiga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan an’anaviy ijrochilik mezonlarining o‘zgarishiga sabab bo‘lmoqda. Ayniqsa, estrada elementlarining milliy ansambllar repertuariga kirib kelishi yosh auditoriyaning qiziqishini oshirmoqda[1].Bugungi kunda texnologik taraqqiyot ham milliy ansambllarning transformatsiyasida muhim omilga aylandi. Raqamli ovoz yozish texnologiyalari, elektron cholg‘ular va multimedia vositalaridan foydalanish ijrochilik imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Sahna bezagi, yorug‘lik texnikasi va ovoz kuchaytirgich vositalarining takomillashuvi ansambllarning badiiy ta’sirchanligini oshiradi. Shu bilan birga, internet va ijtimoiy

[1] Musiqashunoslik bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent: Fan, 2019.

tarmoqlar orqali milliy ansambllarning ijodi keng auditoriyaga yetib bormoqda. Bu esa milliy musiqa san’atining xalqaro miqyosda targ‘ib qilinishiga xizmat qilmoqda.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Milliy ansambllarning transformatsiyasida madaniyatlararo integratsiya jarayoni ham muhim o‘rin tutadi. Turli xalqlar musiqasining o‘zaro uyg‘unlashuvi natijasida yangi badiiy shakllar yuzaga kelmoqda. Masalan, sharq va g‘arb musiqa an’analarining uyg‘unlashuvi milliy ansambllarda yangi kompozitsion yechimlarni paydo qilmoqda. Bunday jarayonlar milliy musiqa san’atining jahon madaniyatiga integratsiyalashuvini ta’minlaydi. Shu bilan birga, milliylikni saqlab qolish masalasi ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Chunki haddan tashqari modernizatsiya ayrim hollarda milliy ruh va an’anaviy ijro uslubining yo‘qolishiga olib kelishi mumkin[2].

Globallashuv sharoitida milliy ansambllarning tarbiyaviy ahamiyati ham ortib bormoqda. Yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda, ularda estetik did va milliy g‘urur tuyg‘usini shakllantirishda ansambllarning o‘rni beqiyosdir. Shu sababli musiqa ta’limi tizimida milliy ansambl ijrochiligiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Oliy ta’lim muassasalari va san’at maktablarida xalq cholg‘ulari ansambli, folklor-etnografik jamoalar hamda maqom ijrochiligi bo‘yicha maxsus yo‘nalishlarning tashkil etilishi milliy san’at rivojiga xizmat qilmoqda. Shuningdek, xalqaro festival va madaniy tadbirlar milliy ansambllarning rivojlanishida muhim platforma vazifasini bajarmoqda. Turli davlatlarda o‘tkazilayotgan folklor festivallari va san’at anjumanlarida o‘zbek milliy ansambllarining faol ishtiroki milliy madaniyatning xalqaro nufuzini oshirmoqda. Bu esa nafaqat milliy san’atni dunyoga tanitish, balki madaniy diplomatiyaning samarali vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega.

Milliy ansambllarning transformatsiyasi jarayonida ijrochilik madaniyatining o‘zgarishi ham alohida e’tiborga loyiqdir. An’anaviy ansambllarda ijro tabiiy ovoz, jonli cholg‘u sadolari va milliy ijro uslublariga asoslangan bo‘lsa, zamonaviy

[2] Ravshan Yunusov. Folklor va an’anaviy ijrochilik. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016.

ansambllarda texnik imkoniyatlarning kengayishi natijasida yangi talqin usullari shakllanmoqda. Ayniqsa, mikrofon texnikasi, fonogramma, elektron effektlar va kompyuter dasturlaridan foydalanish ijro sifatini yangi bosqichga olib chiqdi. Biroq bunday holatlar ayrim mutaxassislar tomonidan milliy ijrochilikning tabiiy xususiyatlariga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi omil sifatida ham baholanmoqda. Chunki milliy musiqa san’atining asosiy mohiyati jonli ijro va tabiiy ohangdorlik bilan chambarchas bog‘liqdir. Shuningdek, globallashuv jarayonida milliy ansambllarning tashkiliy faoliyati ham o‘zgarib bormoqda. Ilgari ansambllar asosan mahalliy tadbirlar, xalq bayramlari va an’anaviy marosimlarda faoliyat olib borgan bo‘lsa, bugungi kunda ular professional sahna jamoalari sifatida xalqaro konsert dasturlarida ham ishtirok etmoqda. Bu esa ansambllarning repertuar siyosati, sahna madaniyati va ijodiy yondashuviga zamonaviy talablarni qo‘ymoqda. Natijada milliy ansambllarda ijodiy izlanishlar kuchayib, yangi musiqiy loyihalar yuzaga kelmoqda.

Milliy ansambllar faoliyatidagi transformatsion jarayonlarda yosh ijrochilarning roli ham muhim ahamiyat kasb etadi. Hozirgi davr yosh musiqachilari an’anaviy ijro maktablarini zamonaviy musiqiy bilimlar bilan uyg‘unlashtirishga intilmoqda. Ular xalq kuylarini yangi aranjirovkalarda ijro etish, xorijiy musiqa elementlarini milliy ohanglar bilan sintez qilish orqali yangicha badiiy shakllarni yaratmoqda. Bu esa milliy musiqa san’atining zamon bilan hamnafas rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, yosh ijrochilar orasida milliy musiqaning asl ijro mezonlarini chuqur o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoj ham ortib bormoqda.[3]

Milliy ansambllarning transformatsiyasi nafaqat musiqa sohasida, balki jamiyat ma’naviy hayotida ham muhim ahamiyatga ega. Chunki milliy musiqa xalqning tarixiy xotirasi va madaniy o‘zligini ifodalovchi asosiy vositalardan biridir. Globallashuv sharoitida turli madaniyatlarning aralashuvi kuchaygan sari milliy san’atni asrab-avaylash masalasi yanada dolzarb bo‘lib bormoqda. Shu sababli davlat miqyosida milliy musiqa san’atini qo‘llab-quvvatlash, folklor va maqom san’atini rivojlantirish

[3] Otanazar Matyoqubov. Maqomot. – Toshkent: Musiqa, 2004.

hamda yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashga alohida e’tibor qaratilmoqda.

Bugungi kunda O‘zbekistonda milliy ansambllar faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xalq cholg‘ulari orkestrlari, folklor-etnografik ansambllar va maqom jamoalarining moddiy-texnik bazasi mustahkamlanib, ularning xalqaro festival va tanlovlardagi ishtiroki kengaymoqda. Ayniqsa, milliy maqom san’atining UNESCO tomonidan insoniyat nomoddiy madaniy merosi sifatida e’tirof etilishi o‘zbek milliy musiqa san’atining xalqaro maydondagi nufuzini yanada oshirdi. Bu esa milliy ansambllarning faoliyatiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, globallashuv jarayonida milliy ansambllarning transformatsiyasi tabiiy va zaruriy jarayon hisoblanadi. Chunki har bir san’at turi davr talablari asosida rivojlanadi va yangilanadi. Muhimi, ushbu yangilanish jarayonida milliylik ruhi, an’anaviy ijro uslublari hamda xalqona estetik mezonlar сақланиб qolishi zarur. Faqat shundagina milliy ansambllar zamonaviy madaniy makonda o‘z o‘rnini saqlab qolib, kelajak avlod uchun bebaho ma’naviy meros sifatida xizmat qiladi.

Globallashuv jarayonida milliy ansambllarning faoliyatida yuz berayotgan o‘zgarishlar zamonaviy madaniy taraqqiyotning muhim ko‘rinishlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bugungi kunda milliy musiqa san’ati faqat mahalliy doirada emas, balki global madaniy makonda ham faol ishtirok etayotganligi bilan xarakterlanadi. Bu holat milliy ansambllarning ijodiy faoliyatiga yangi imkoniyatlar yaratish bilan birga, ularga zamonaviy talablar asosida rivojlanish zaruratini ham yuklamoqda.

NATIJALAR

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, globallashuv ta’sirida milliy ansambllarning repertuar siyosatida sezilarli yangilanishlar kuzatilmoqda. An’anaviy xalq kuy va qo‘shiqlari zamonaviy aranjirovkalar asosida qayta ishlanib, yangi musiqiy talqinlarda

ijro etilmoqda. Bunday yondashuv milliy musiqaning yoshlar orasida ommalashuviga xizmat qilmoqda. Chunki zamonaviy tinglovchi ko‘proq dinamik, texnologik va sahnaviy jihatdan boyitilgan ijrolarga qiziqish bildirmoqda. Shu bois ayrim ansambllar milliy musiqa elementlarini estrada, simfonik yoki elektron musiqa bilan uyg‘unlashtirishga intilmoqda. Biroq ushbu jarayon ikki tomonlama xarakterga ega. Bir tomondan, bu milliy san’atning zamonaviylashuvi va xalqaro auditoriyaga moslashuvini ta’minlasa, ikkinchi tomondan an’anaviy ijrochilik mezonlarining zaiflashishiga sabab bo‘lishi mumkin. Ayniqsa, folklor va maqom ijrochiligida milliy ohanglarning soddalashtirilishi yoki tijoriy maqsadlarda o‘zgartirilishi san’atshunoslar tomonidan tanqid qilinmoqda. Chunki milliy musiqa nafaqat estetik hodisa, balki xalqning tarixiy xotirasi va ma’naviy merosini ifodalovchi muhim qadriyat hisoblanadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat — texnologik taraqqiyotning milliy ansambllarga ta’siri masalasidir. Zamonaviy ovoz yozish uskunalari, elektron cholg‘ular va multimedia vositalari ijrochilik sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, internet platformalari orqali milliy ansambllarning chiqishlari keng auditoriyaga tarqalib, xalqaro miqyosda tanilish imkoniyati ortmoqda. Bu esa milliy san’atning global madaniyatdagi o‘rnini mustahkamlashga yordam bermoqda. Shu bilan birga, ayrim hollarda texnik vositalarga haddan tashqari tayanish jonli ijro an’analarining kamayishiga olib kelishi mumkinligi ham kuzatilmoqda.

Milliy ansambllarning transformatsiyasida yosh ijrochilarning o‘rni alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy yosh musiqachilar milliy va zamonaviy musiqa elementlarini uyg‘unlashtirish orqali yangi ijodiy tajribalarni amalga oshirmoqda. Bu esa milliy musiqa san’atining rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, yosh ijrochilar orasida an’anaviy ijro maktablarini chuqur o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoj ham kuchaymoqda. Chunki milliy musiqaning asl mohiyatini anglamasdan turib, uni zamonaviy shaklda rivojlantirish murakkab jarayon hisoblanadi.

Tahlillar asosida aytish mumkinki, globallashuv milliy ansambllar faoliyatida transformatsion jarayonlarni jadallashtirayotgan bo‘lsa-da, milliylikni saqlab qolish masalasi asosiy ustuvor vazifa bo‘lib qolmoqda. Shu sababli milliy musiqa merosini ilmiy asosda o‘rganish, folklor va maqom san’atini qo‘llab-quvvatlash, yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash hamda an’anaviy ijrochilik maktablarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ana shundagina milliy ansambllar globallashuv sharoitida o‘z milliy qiyofasini saqlab qolgan holda zamonaviy madaniy makonda munosib o‘rin egallashi mumkin bo‘ladi.

XULOSA

Globallashuv jarayoni milliy ansambllar faoliyatiga kuchli ta’sir ko‘rsatib, ularning ijodiy yo‘nalishi, repertuar siyosati va ijrochilik uslubida muhim transformatsion o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Zamonaviy madaniy integratsiya sharoitida milliy musiqa san’ati yangi shakl va uslublar bilan boyib, xalqaro madaniy makonda keng targ‘ib qilinmoqda. Bu esa milliy ansambllarning nafaqat mahalliy, balki global miqyosdagi nufuzini ham oshirmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlandiki, milliy ansambllarda an’anaviy va zamonaviy musiqiy elementlarning uyg‘unlashuvi yangi badiiy talqinlarning shakllanishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, texnologik taraqqiyot, multimedia vositalari va zamonaviy aranjirovkalarning qo‘llanilishi milliy musiqa san’atining ommabopligini oshirmoqda. Shu bilan birga, haddan tashqari modernizatsiya ayrim hollarda milliy ijrochilikning asl xususiyatlari va folklor an’analarining zaiflashishiga sabab bo‘lishi mumkinligi ham kuzatildi. Shuningdek, milliy ansambllarning xalqaro festival va madaniy loyihalardagi faol ishtiroki milliy madaniyatni dunyo miqyosida targ‘ib qilishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Bu jarayon millatlararo madaniy aloqalarni mustahkamlash, xalqlar o‘rtasida o‘zaro hurmat va madaniy muloqotni rivojlantirishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Globallashuv sharoitida milliy ansambllarning rivojlanishi uchun an’anaviy ijrochilik maktablarini saqlab qolish, yosh avlodga milliy musiqa merosini chuqur o‘rgatish hamda ilmiy-amaliy tadqiqotlarni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, musiqa ta’limi tizimida milliy cholg‘u ijrochiligi, folklor va maqom san’atiga alohida e’tibor qaratilishi milliy madaniyatning davomiyligini ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, milliy ansambllarning transformatsiyasi tabiiy tarixiy jarayon bo‘lib, u zamonaviy davr talablari bilan chambarchas bog‘liqdir. Muhimi, ushbu yangilanish jarayonida milliylik ruhi, xalqona estetik tafakkur va an’anaviy ijrochilik qadriyatlari saqlab qolinishidir. Faqat shundagina milliy ansambllar globallashuv davrida o‘zining tarixiy va madaniy ahamiyatini yo‘qotmagan holda kelajak avlod uchun bebaho ma’naviy meros bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yunus Rajabiy. O‘zbek xalq musiqasi. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1955.
2. Ibrohim Rajabov. Maqom asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Otanazar Matyoqubov. Maqomot. – Toshkent: Musiqa, 2004.
4. Fitrat. O‘zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent: Fan, 1993.
5. Turg‘un Alimatov. Milliy cholg‘u ijrochiligi an’analari. – Toshkent: San’at, 2000.
6. UNESCO. Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish bo‘yicha materiallar. – Paris, 2018.
7. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi. Milliy musiqa san’atini rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2021.
8. Musiqashunoslik bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent: Fan, 2019.
9. To‘xtasin G‘ofurbekov. O‘zbek musiqa madaniyati tarixi. – Toshkent: Musiqa, 2008.
10. Ravshan Yunusov. Folklor va an’anaviy ijrochilik. – Toshkent: Yangi asr avlodi